

Kapitel åtta utgörs av en respons på artiklarna författad av V.L. Wimbush.

Även om boken speglar afrikansk bibelvetenskap täcker den in frågor som är aktuella i stort sett all bibelvetenskap i två tredjedels världen. Frågor om tolkningsföreträde, nutidskontextens betydelse vid interpretationer, möjligheter att delta i konferenser eller att ens kunna köpa aktuell litteratur, är frågor som många länder utanför Väst brottas med.

Boken representerar dessutom bättre ett globalt perspektiv än den första volymen i serien eftersom majoriteten av författarna inte är från Väst och att konferensen var förlagd i Sydafrika, utanför Västs gränser. Detta visar på både kontextens och personernas betydelse för resultaten även i ett historiskt ämne som exegetik.

Reading the Bible in the Global Village: Cape Town är mycket läsvärd. Den ger inblick i ovan nämnda frågor på ett tydligt och klart sätt och läsaren får en bra översikt i såväl världsomfattande som specifikt afrikanska frågor.

Anna Runesson

Gordon W. Lathrop: *Holy Things. A Liturgical Theology*. 236 sid. Fortress Press, Minneapolis 1993. — *Holy People. A Liturgical Ecclesiology*. 246 sid. Fortress Press, Minneapolis 1999. — *Holy Ground. A Liturgical Cosmology*. 237 sid. Fortress Press, Minneapolis 2003.

Samspelet mellan gudstjänsten och tillvarons helhet är själva nyckelfrågeställningen för Lathrop, som i maj 2004 pensionerats från sin tjänst som Schieren Professor i liturgik vid Lutheran Theological Seminary at Philadelphia (LTSP), USA. Böckerna är sålunda en trilogi om liturgisk teologi i en mycket specifik mening: hans grundidé är att identifiera liturgins *ordo*, dvs. dess grundstruktur, och utifrån denna tydliggöra den kristna trons sammanhang både på frälsnings- och skapelseplan.

Den som i denna idé känner igen den ortodoxe teologen Alexander Schmemmanns (*Introduction to Liturgical Theology* 1966) terminologi har inte fel — men den är delvis filterad genom katoliken Aidan Kavanaghs (*On Liturgical Theology* 1984) sätt att tilllämpa Schmemmanns grundtanke i ett mer västerländskt liturgiskt sammanhang. Kanske skulle man t.o.m. kunna säga att Lathrop, som står i en luthersk tradition, tar ytterligare ett steg och försöker anknyta *ordo* till luthersk skapelseteologi. Denna ambition blir f.ö. mycket tydlig i hans bidrag till LWF:s inkulturationsprojekt (*Worship and Culture in Dialogue* 1994). Med Schmemmann som bakgrund hade jag nog

väntat mig att den sista delen i trilogin hade hetat «Holy time» — nu blev det *Holy Ground*. Skapelseperspektivet har gjort att den blivit inriktad på ekoteologiska frågor — något som möjligen begränsar hans ambition att skriva en hel kosmologi.

Strukturellt klarast menar jag att den första boken är, och där blir också den metodiska skillnaden i jämförelse med Schmemmann tydligast. På ett nästan strukturalistiskt sätt beskriver Lathrop den kristna liturgins *ordo* (som han hävdar finns redan i NT) och karaktäriserar den genom en «method of juxtapositions» (ung. sammanställning). Han identifierar i *ordo* en serie begreppspar: GT – NT, bröd – vin, sju dagar – åttonde dagen, ordet – bordet, dop – undervisning, årscykeln – påskan etc. Ena delen i ett sådant begreppspar, dvs. ett liturgiskt handlande etc., pekar alltid utöver sig själv, hävdar han, till den pendang som ifrågasätter den alltför entydiga sanning som detta handlande berättar om eller symboliserar. Just genom att beskrivas så blir liturgin och därmed hela framställningen av den kristna tron i princip inklusiv. Poängen blir mycket tydlig: den yttersta sammanställningen är att själva liturgin och själva församlingen blir s.a.s. otillräcklig, och får hela skapelsen, såsom icke-kyrka, som sin pendang.

Det blir ett syntetiserande sätt att resonera, och det är, trots vad jag nyss skrev, inte konstigt att den sista delen är en kosmologi. Denna slutar mycket konsekvant i ett avsnitt *Antiliturgica*, som (kanske för säkerhets skull) återigen betonar att liturgin är något relativt, att dess former är begränsningar och dess hierarkier upp-och-nedvända.

Med detta sätt att formulera den liturgiska teologin blir det också mycket tydligt på vilket sätt Lathrop skiljer sig från Schmemmann. Lathrop har — kanske måste han ha — ett «nordatlantiskt» sätt att närma sig och beskriva liturgins former, slutligen ett fenomenellt registrerande och analyserande som riskerar att stanna inom fenomenens och kosmos' ram. Schmemmann hade rimligen gjort ytterligare en juxtaposition, som för mig ligger mycket nära till hands men som Lathrop inte gör: att liturgin som jordiskt handlande är otillräcklig, och har evigheten, «den himmelska gudstjänsten», som sin pendang. Den nämns visserligen — men denna dess systematiska roll blir inte tydlig.

Här tror jag följer sig en viktig spiritualitetsmässig skillnad mellan ortodox och klassisk (eller åtminstone klassicerande) liturgisk teologi å ena sidan, och modern och nutida protestantism å den andra. Den blir klarast om jag formulerar ett ännu tydligare och mer fundamentalteologiskt rik sammanställning som kunde ha varit slutstenen i bygget: Syntesen av värld och kyrka, vad den nu skall kallas, skulle också kunna tecknas som en pendang till Treenigheten — kosmos

juxtaponerat Gud. För Schmemmann, för munkfromheten och för *ressourcement*-teologerna i väst är det tydligt att detta samspel är grundläggande: i det är själva grundförutsättningen formulerad, utifrån vilken allt resonemang om liturgisk teologi måste föras. Den teologiska reflektionen leds fram till denna avgörande sammanställning, och därmed ändras grundförutsättningarna så radikalt att reflektionen måste börja på nytt, och utifrån helt andra förutsättningar se på *ordos* olika komponenter. Gudstjänsten och sakramenten är det brohuvud vid vilket vi kan möta Gud, inget mindre.

Lathrops ecklesiologiska grundtanke är tydligt gudstjänstinriktad: den handlar om församlingen som «assembly» med eukaristin i centrum. Dopet har också en tydlig roll: här finns ett tydligt inflytande från Grundtvig, något som är ganska ovanligt i amerikansk teologi. Eukaristiska ecklesiologier har ofta fördelen att de blir inriktade på handlandet/skeendet, men konkretionen ger nackdelen att de riskerar att få svårt att tala om kyrkan som helhet annat än med juridiskt språk. Lathrop är här mycket modest. «The assembly» är i sig själv inte en kultur, utan står i juxtaposition till kulturen, måste använda dess former i konkretiseringen av sin *ordo*. «Assembly» är på så sätt välgörande öppen i förhållande till omvärlden.

Böckerna är skrivna så som man ofta skriver vid amerikanska prästseminarier: teologi för kyrkobruk. Samtidigt håller han kritisk distans och har en analytisk stringens. Han har ambitionen att beskriva en teologisk helhetssyn, och det är den som driver hela framställningen. Några av kapitlen är uppenbarligen tillkomna som självständiga texter och man anar en förkunnelsesituation. Lathrop betecknar sitt sätt att reflektera som «sekundär liturgisk teologi» — det möjliggör att han kan utifrån gudstjänsten beskriva ett helt teologiskt mönster. Den uppgift som jag antytt är då att talet om liturgin måste vara både teologiskt och — i spiritualitetsteologisk mening — teocentriskt.

Peter Bexell

LarsOlov Eriksson & Nils-Henrik Nilsson: *Evangelieboken i gudstjänst och förkunnelse: homiletiska och liturgiska perspektiv*. 459 sid. Verbum, Stockholm 2003.

Den första söndagen i advent år 2003 togs en ny evangeliebok i bruk. Få böcker påverkar svensk kristenhet så mycket som denna sammanställning av böner och bibeltexter för Svenska kyrkans huvudgudstjänster eftersom evangelieboken används regelbundet både i Svenska kyrkans och i många andra samfunds gudstjänster. LarsOlov Eriksson, ordfö-

rande i den grupp som fick i uppdrag att utforma den nya evangelieboken, och Nils-Henrik Nilsson, gruppens sekreterare, har tillsammans skrivit en bok som presenterar dels helgdagarna i historia och nutid, dels de tillhörande texterna. Att få ta del av dessa två inflytelserika personers uppfattningar är givetvis utomordentligt värdefullt. Att de själva ser boken som något av en programförklaring framgår av förordet (s. 7): «Denna bok har skrivits för att presentera vilka tankar som ligger bakom evangeliebokens utformning. Den kan därför fungera som en nyckel till den homiletiska och liturgiska förståelsen av 2002 års evangeliebok.» Åt rec. har därmed möjlighet givits att kommentera både de två författarnas bok (det här recenserade verket) och författarnas verk (Evangelieboken).

Först av allt bör sägas att handböcker av detta slag är synnerligen användbara för alla dem som av olika skäl följer kyrkoåret. Bokens stora styrka är också de liturgiska översikterna som är både ekumeniska och historiska. Kanske beror det på att det är lättare att på ett mycket begränsat utrymme — 76 helgdagar med tillhörande bibeltexter presenteras på mindre än 430 sidor — presentera helgdagarnas historik än helgdagarnas vanligtvis tio texter.

Författarna anger i förordet att de är hemmahörande i en augustinsk-luthersk trostradition. Det är också från dessa två personer de flesta textkommentarerna är hämtade. Nu kan man ju kanske reflektera över om det inte behövs mer än några korta citat för att de textkommenterande avsnitten ska anses följa den augustinsk-luthersk färan. De exegetiska och homiletiska avsnitten präglas stundvis av en ekumenisk hållning som kan förväna läsaren. Sålunda meddelas att (s. 148) «... rätt fasta inte handlar om yttre åthävor utan inre omvändelse till den Gud som är «nådig och barmhärtig» — som om den bokstavliga fasta som tillämpas i många kyrkor och samfund inte skulle kunna vara «rätt». Brist på ekumenisk fingertoppskänsla brukar ofta åtföljas — eller kanske t.o.m. föregås — av en otillräcklig och ofta otillbörlig presentation av judendom. Att teologiska handböcker ännu 2003 beskriver *nutida* judisk tro som ett passerat stadium (tempus: imperfekt) är otillständigt: på s. 187 meddelas t.ex. att *hallel*-psalmerna «utfördes» i samband med judisk påskmåltid och att psaltarpсалmen «reciterades» — som om dessa påskmåltider inte firades än idag! Mer än en läsare hade nog önskat att några av Augustinus' eller Luthers allegoriserande psaltartolkningar hade utbytts mot en kort beskrivning av psalmernas roll i judisk liturgi. Det skulle helt säkert varit mer givande än dessa stundtals halsbrytande allegorier.

Ointresset för relationerna mellan de två bibel-läsande troskommuniteterna (sc. judar och kristna) framgår även i andra avsnitt. Till andra årgångens